

SEVERNÝ JADRAN – JEDEN Z MOŽNÝCH INŠPIRAČNÝCH ZDROJOV  
UMELECKÉHO REMESLA STREDODUNAJSKÝCH SLOVANOV

VLADIMÍR TURČAN

**Keywords:** Amber Road, Early Middle Ages, trade, Christianity, hammered buttons, plaques**Abstract:** *Northern Adriatic – one of possible sources of inspiration for artistic craftwork in the Middle Danubian Slavs. Thanks to the Amber Road the Middle Danube area got into civilisational contact with the North Adriatic region. Since the turn between the 8th/9th cent. the territory under review became an object of interest for the missionaries from North Italy. The contact between both these regions found expression as well in artistic craftwork of the early medieval Slavs in the Middle Danube region (plaques, hammered buttons).*

Stredné Podunajsko síce netvorí samostatný geografický ani orologický celok, z geopolitického hľadiska však malo často spoločný resp. vzájomne previazaný vývoj. Počas praveku i vo včasnom stredoveku región prijímal a integroval kultúrne prvky či umelecko-remeselné podnety z okolitých i vzdialenejších oblastí. Predlohou týchto podnetov boli samozrejme importy, ale významnú úlohu možno pripísať aj cudzím remeselníkom, prítomným dočasne alebo dlhodobejšie priamo v sledovanom regióne, ako ukázala napr. analýza depotu zo Zemianskeho Vrbovku B. Svobodom (Svoboda 1953). Pre výskyt importov, resp. uplatnenie cudzích výzdobných štýlov ako aj umelecko-remeselných postupov a technológií v hostiteľskom prostredí sa väčšinou hľadajú odpovedajúce politické vzťahy, čiže priamy kontakt územia s pôvodným zdrojom kultúry s cieľovým regiónom.

Nie vždy to tak musí byť. Výmena kultúrnych hodnôt sa mohla uskutočniť aj sprostredkované, t. j. medzi spoločenstvami, ktoré neboli v priamom geografickom ani kultúrnom kontakte. Ako príklad možno uviesť správu, podľa ktorej byzantský cisár Nikeforos I. (802 – 811) dal presídliť skupiny obyvateľstva z Malej Ázie na Balkán, aby vytvorili na hraniciach ríše hrádzu proti Slovanom (Ostrogorski 1967, 173). Keďže medzi prisťahovalcami samozrejme nechýbali remeselníci, nemožno vypustiť z úvah možnosť, že výskyt niektorých východných predlôh resp. prvkov v umeleckom remesle stredného Podunajska bol spôsobený práve vďaka ich príchodu do relatívne nie príliš vzdialeného regiónu.

Výnimočne môžu k zastúpeniu cudzích prvkov v cieľovej kultúre viesť aj iné príčiny, napr. kolaps zdrojového politického útvaru. Spomeňme predpokladaný príchod umeleckých remeselníkov z Avarskeho kaganátu, ktorý zanikol po útokoch Karola Veľkého koncom 8. storočia, medzi Slovanov, sídliačich severne od stredného toku Dunaja. Tu spolupôsobili pri formovaní tzv. blatnicko-mikulčického horizontu, resp. štýlu (Poulik 1963, 43). Remeselníci opúšťali svoje pôsobiská aj v prípade morových epidémií, ako tomu bolo napr. za vlády byzantského cisára Justiniána I. (Meier 2009, 106 – 108). Hľadali nové možnosti uplatnenia sa v regiónoch, ktoré neboli konfliktom, resp. epidémiou zasiahnuté a to aj bez ohľadu na politické vzťahy opustenej a cieľovej krajiny.

Hore uvedené príklady ukazujú, že výskyt cudzích prvkov v domácej kultúre môže mať rôzne historické a politické pozadie, nielen priamy vzťah medzi východnou a cieľovou oblasťou. Bez ohľadu na tieto okolnosti hrali veľký význam (v istých danostiach určujúci) možnosti prepojenia jednotlivých regiónov diaľkovými trasami, bez ktorých nebol možný priamy ani sprostredkovaný presun tovaru a umelecko-remeselných prejavov.

Okrem podunajskej trasy hrala v strednej Európe dominantnú úlohu tzv. jantárová cesta, spájajúca pravdepodobne už od doby bronzovej adriatickú oblasť s Pobaltím (Wielowiejski 1980). Pre stredné Podunajsko išlo vlastne o tradičné kultúrne prepojenie s mediteránnou oblasťou. Na súmraku doby rímskej síce význam jantárovej cesty poklesol, avšak koncom sťahovania národov sa začala jej civilizačná funkcia obnovovať, samozrejme v iných etnických a politických kontextoch. Cestu využili v roku 568 aj Langobardi pri sťahovaní z podunajských sídiel do severného Talianska.

Slovania v tomto období ešte neboli pripravení civilizačný potenciál jantárovej cesty využiť pre rozvoj vlastnej kultúry. Ak možno považovať známe archeologické doklady z obdobia pražského typu keramiky za relatívne objektívny archeologický obraz úrovne spoločnosti, potom išlo o konzervatívne roľnícko-pastierske komunity, schopné integrovať cudzie kultúrne prvky do vlastnej materiálnej náplne len vo veľmi obmedzenej miere. Archeologické nálezy poukazujú na skutočnosť, že situácia sa výrazne zmenila v druhej polovici 8. storočia. Okrem vnútorného vývoja slovanskej spoločnosti v stredodunajskom priestore k tomu prispela aj zvýšená angažovanosť Frankov v Karpatskej kotline pred a po víťazstve ich vojsk nad Avarmi.

V regióne sa vykryštalizovali nové geopolitické pomery. Okrem iného sa vytvoril priestor pre intenzívnejšiu christianizáciu stredného Podunajska.

Zánik Avarskeho kaganátu a nové geopolitické či etnické pomery vytvorili na strednom Podunajsku priestor pre zvýraznenie úlohy jantárovej cesty, t. j. ožilo spojenie na adriatickú oblasť a severné Taliansko (Vavřínek 1978, 130–131).



Obr. 1 Cividale del Friuli. Callistovo baptistérium (archív autora).

Záujem o stredodunajský región ako christianizačné územie prejavila aj druhá strana. Iste nebolo náhodou, že v čele synody, ktorá sa uskutočnila v roku 796 „na brehoch Dunaja“, stál akvilejský patriarcha Paulinus, ktorý po návrate spísal o zasadaní protokol (Kožiak 2006, 131–132; Múcska 2006, 297). Hoci v roku 811 cisár Karol Veľký určil ako hranicu medzi misijnými sférami Aquileie a Pasova riekou Drávu (MMFH III, 1969, 19), evidentne to neznamenalo úplné vyprázdnenie stredodunajského regiónu misionármi z jadranskej oblasti, keďže ešte o pol storočia neskôr uviedol moravský panovník Rastislav v známom liste byzantskému cisárovi Michalovi III., že v krajine pôsobia kňazi „z Vlách, Grécka i Nemiec“ (Ratkoš 1968, 237; MMFH 1967, 144). „Vlachy“ sú bádateľmi jednoznačne identifikované ako severné Taliansko (Havlík 1970, 117; MMFH 1967, 144, pozn. 7; Vavřínek 1963, 467–468).

Trasa jantárovej cesty, smerujúca na Jadran, sa od rímskej doby v podstate nezmenila. Funkciu hlavného centra po Aquilei (tej ostala naďalej funkcia významného cirkevného strediska) prevzali Benátky, ktoré boli v priestore jej stredomorského vyústenia nepochybne dominantným hráčom medzinárodného obchodu už od konca 8. storočia. Ich pozíciu upevňovala skutočnosť, že získali štatút nezávislého územia. Formálne síce patrili pod zvrchovanosť Byzantskej ríše, avšak v mierovej dohode, podpísanej v roku 813 v Aachene, uznal Konštantínopol i Frankovia exkluzívne postavenie tohto kupeckého mesta postaveného na skupine pobrežných ostrovov v Jadranskom mori. Daný politický status umožňoval benátskym obchodníkom a diplomatom efektívne využívať geopolitickú polohu regiónu a vďaka nakumulovanému kapitálu si zároveň vybudovať dominantnú pozíciu v severotalianskom, istrijskom a dalmátskom priestore.

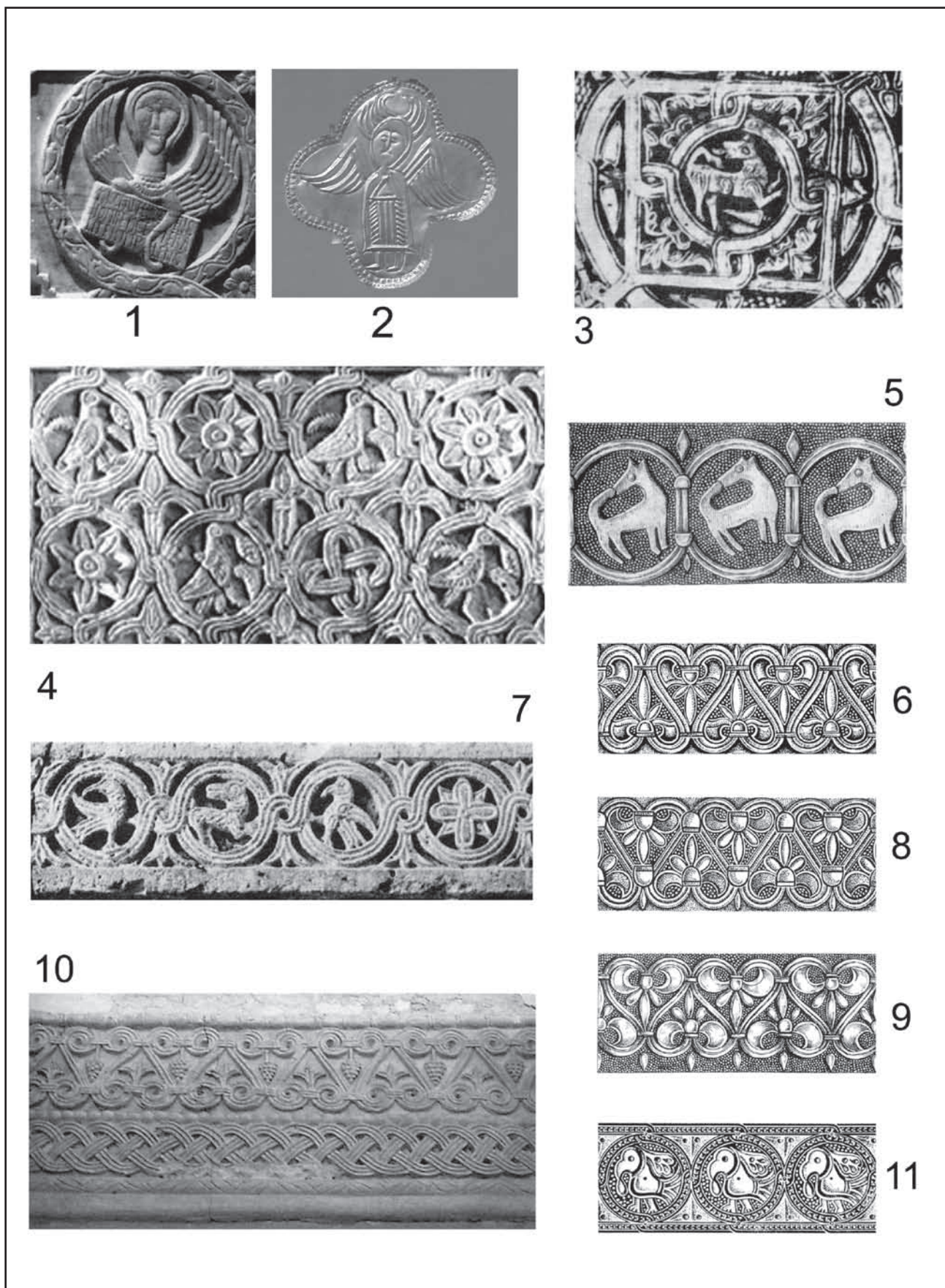
Už v 9. storočí jestvoval pomerne intenzívny diaľkový obchod medzi Benátkami na jednej strane a Byzanciou, resp. východným Stredomorím vôbec na strane druhej. Fungovala pomerne frekventovaná lodná doprava, pričom sa po tejto trase dopravovala aj pošta. Používali ju aj členovia posolstiev, zabezpečujúcich diplomatické kontakty medzi východom a západom (Tüma 1986a, 727–737).

Keďže písomné pramene, viažuce sa k benátskemu podnikaniu, pokrývajú až obdobie po 11. storočí (ide o archivované súkromné obchodné dokumenty; Tüma 1986a, 732–733), o komoditách, ktoré v 9. storočí tvorili predmet, či aspoň ťažisko obchodu, realizovaného cez toto ostrovné mesto, vieme len málo.

Pokiaľ by sme sa chceli vyjadriť k tovaru, ktorý tvoril obsah obchodu s územím, ležiacim severne od stredného roku Dunaja, treba uviesť, že táto oblasť nepredstavovala pre benátskych kupcov atraktívny región. Písomné správy o obchode medzi Benátkami a stredodunajským priestorom úplne absentujú. Nemožno sa preto vyjadriť k ich intenzite. Pokiaľ sa týka jeho obsahu a obchodovateľných komodít, toto bolo determinované na jednej strane prepravnými možnosťami a vzdialenosťou, na druhej strane tovarom, ktorý boli Slovania schopní ponúknuť ako protihodnotu. Išlo zrejme predovšetkým o suroviny, potraviny, kožušiny, prípadne otrokov. Napriek opakovaným zákazom obchod s ľuďmi zrejme nikdy nebol dlhodobejšie prerušený. Ešte koncom 9. storočia, po dramatickom ukončení byzantskej cirkevnej misie na Veľkej Morave, práve do Benátok predali Metodových žiakov (Škoviera 2008, 55–56). Podľa arabského geografa Ibn Hasquala sa cez Lombardiu obchodovalo s otrokmi zo strednej Európy aj koncom 10. storočia (Pauliny 1999, 75).

Oveľa atraktívnejšia bola ponuka opačnej strany – totiž Benátok. Do benátskych empórií, ako distribučných centier, privážali tovar z východného Stredomoria a Blízkeho východu, hlavne farebné kovy vrátane zlata, šperky, drahocenné látky, umelecko-remeselné diela, liturgické náčinie, toaletné predmety, sklenené výrobky, koreniny, liečivá a pod. (Hensel 1985, 111; Charvát 1998, 23–35; McCormik 2007, 685–723; Tüma 1986a, 737; Tüma 1986b, 875–878; Wasilewski 1980, 372). Odtiaľto sa tovar ďalej distribuoval.

Ak sa zamyslíme nad provenienciou a zložením hore uvedených komodít, nebude snáď bez logiky otázka, či aspoň časť predmetov byzantského, resp. vôbec orientálneho pôvodu, ktoré nachádzame vo veľkomoravskom prostredí, neprešla benátskymi skladiskami a teda cez relatívne bezpečnú jantárovú cestu a nie cez politicky a etnicky kontroverzný Balkán. V rámci týchto úvah sa žiada upozorniť aj na skutočnosť, že datovanie nálezov východnej proveniencie nájdených v prostredí stredodunajských Slovanov do historicky fixne vymedzeného rámca pôsobenia cyrilometodejskej misie nie je jednoznačné – naopak možno skôr uvažovať o chronologickom rozptyle než o jasne definovateľnom horizonte. Až tak prekvapivo potom nevyznie ani názor P. Charváta, podľa ktorého sa aj koptské textilie dovážali do Európy námornou cestou (Charvát 1986, 9; Charvát 1998, 35), v ktorom hrali dominantnú úlohu práve Benátky.



Obr. 2 Motívy spomenuté v texte. 1. Cividale del Friuli; 2. Bojná; 3. Aquileia; 4. Koljak pri Vrlíke; 5. Míkulčice, hrob 64/IV; 6. Staré Město, hrob 5/48; 7. Zadar; 8. Staré Město, hrob 35/50; 9. Míkulčice, hrob 190 u dvojapsidovej rotundy; 10. Cividale del Friuli; 11. Staré Město, hrob 251/49 (podľa autorov uvedených v texte a archív autora).

Je otázka pre historikov, akou legitimitou a akým stupňom nezávislosti disponovali misionári z „Vlách“ pôsobiaci na strednom Podunajsku a v akej intenzite realizovali svoj christianizačný program. Na druhej strane archeológia disponuje nálezmi, ktoré možno vnímať viac ako len indicie o ich prítomnosti medzi stredodunajskými Slovanmi. Zrejme dokonca predstavovali nielen najstarší misionársky prúd na sledovanom území (ak nepočítame stále „neodhmlené“ možné aktivity írsko-škótskych kňazov), ale aj najdlhšie trvajúci, keďže ich prítomnosť je doložená ešte počiatkom 60-tych rokov 9. stor., ako dokazuje spomenutý dopis moravského panovníka Michalovi III.

V tejto súvislosti nemožno obísť frapantnú podobnosť vo výzdobe na pozlátých plakétach, nájdených v Bojne (Pieta – Rutkay 2007, 37–56) a unikátneho diela longobardského umenia – Callistovho baptistéria z 8. stor. (obr. 1), uloženého v malom Kresťanskom múzeu v Cividale del Friuli. Blízkosť tematická i kompozičná je v tomto prípade priveľmi nápadná (obr. 2: 1, 2). A priori samozrejme nemožno vylúčiť ani inú trasu, resp. sprostredkovanie, akým sa súbor plakiet z Bojne dostal do Ponitria, rovnako ako iné ideové pozadie a prostredie tohto nálezu. To je však otázka ďalšieho bádania, do ktorého by mali prehovoriť aj odborníci na kresťanské dejiny a cirkevné reálie.

Na prítomnosť misionárov z „Vlách“ na strednom Podunajsku možno usudzovať aj na základe porovnania pôdorysných dispozícií niektorých veľkomoravských kostolov s cirkevnými stavbami východnej oblasti jantárovej cesty. Na južnú provenienciu bazilikálneho typu, aká sa našla na Bratislavskom hrade, upozornila už T. Štefanovičová poukázaním na kostol v Zalaváre. Hľadanie analógií doviedlo zmienenu bádateľku až k súvekému staviteľstvu severného Jadranu (Štefanovičová 1975, 70–71; 1990, 47–48; 1991, 398–403, 2001, 397–406). Správnosť hľadania proveniencie bratislavskej stavby práve v jadranskom a talianskom priestore potvrdila aj analýza jej omietok (Fiala 2007, 104–105). Výstavba kostola je datovaná k polovici 9. stor. (Štefanovičová 1975, 74; tá istá bádateľka však nevyklučuje ani datovanie pred polovicu 9. stor.: Štefanovičová 2001, 404), teda do obdobia tesne pred príchodom byzantskej misie.

Na prepojenie adriatického regiónu a stredodunajských Slovanov bolo už viackrát upozornené aj v súvislosti s analýzou umelecko-remeselných artefaktov Veľkej Moravy. Do priestoru južného vyústenia jantárovej cesty doviedlo bádateľov napr. hľadanie proveniencie (či už priamej alebo ako inšpiračných zdrojov) niektorých druhov náušnic (Štefanovičová 2004, 389–395). Takisto J. Poulík upozornil na adriatickú oblasť v súvislosti s hľadaním inšpiračných zdrojov k výzdobným prvkom na tepaných gombíkoch. Tieto gombíky sú síce špecifickým umelecko-remeselným prejavom Veľkej Moravy, avšak motívy, objavujúce sa na ich dekóre, majú širšie kultúrne a teritoriálne pozadie. Menovaný bádateľ našiel konkrétne analógie pre výzdobu gombíkov pochádzajúcich z hrobu 64/IV pri štvrtom mikulčickom kostole, na ktorých je vyobrazený baránok s hlavou stočenou dozadu (obr. 2:5; Poulík 1975, 93, Tab. 60) na oltárnom zábradlí v aquileiskom Dóme (obr. 2: 3). Toto dielo je datované medzi roky 810 – 830 (Tavano 1972, 247, Fig. 11) a nie je k predmetnému gombíku jedinou analógiou v sledovanej oblasti. Spomenúť možno výzdobu na hornom ornamentálnom vlyse oltárneho zábradlia s biblickou scénou, na ktorom sa rytmicky opakujú kruhové medailónky tvorené úponkami a v nich ako jeden z troch rytmicky sa opakujúcich vyobrazení je aj štvornohé zviera (v tomto prípade interpretované ako pes) s hlavou natočenou k chvostu (obr. 2: 7). Artefakt je uložený v Archeologickom múzeu v Zadare (Gunjača – Jelovina 1976, 49, 103). Treba ale uviesť, že na časové zaradenie tohto diela nevládne medzi bádateľmi jednotný názor; je datované od 8. po 13. storočie (Priatelj 1954, 85–6).

Na adriatickú oblasť však poukazujú takisto ďalšie zhody v aplikovaných motívoch. Napr. oltárna priečka z lokality Koljana pri Vrlike (Gunjača – Jelovina 1976, 25, 98) má hlavné pole zdobené troma pásmi kruhovitých polí vyplnených s rozetami, úponkami a podobne zobrazenými vtáčikmi (obr. 2: 4) so strapcom hrozna v zobáku. Rovnako vkomponovaného vtáčika do kruhovej úponky a takisto s kvapkou (resp. strapcom hrozna) v zobáku možno nájsť aj na výzdobe gombíka zo Staré Města – Na valách (obr. 2: 11; Hrubý 1955, 206, 450, obr. 39: 1).

Častým výzdobným motívom na veľkomoravských gombíkoch je aj rastlinný ornament, vkomponovaný do srdcového meandru (Vítková-Klímová 1983, 264). Gombíky takto zdobené nájdeme napr. v Mikulčiciach (obr. 2: 9; Poulík 1963, obr. 30: 2; Profantová 2003, obr. 26a: 5), ako aj v inventári už spomenutého pohrebiska staré Město – Na valách (obr. 2: 6, 8; Hrubý 1955, obr. 38: 1, obr. 39: 4, 6). Rozvinutý ornament týchto gombíkov nás zákonite musí doviesť do longobardského kostolíka v Cividale del Triuli z druhej poloviny 8. storočia, konkrétne k dekoratívne architrávu pod lunetou jeho západnej steny. Štuková výzdoba architrávu (obr. 2: 10) pozostáva z dvoch horizontálnych pásov – spodného pletenca (ani tento motív vo veľkomoravskom umení neabsentuje) a horného pásu v podobe rytmicky usporiadaných srdcovitých motívov (Torp 2006, 26, 29), kompozične, rytmicky i niektorými detailmi mimoriadne blízky sledovaným gombíkom.

## LITERATÚRA

- DVORNÍK, F. 1970: Byzantské misie u Slovanů. Praha.
- FIALA, A. 2007: Výtvarný prejav staroslovanskej baziliky na Bratislavskom hrade. In: Turčan, V. (ed.): Byzantská kultúra a Slovensko. Zborník štúdií. Bratislava, s. 103–114.
- GUNJAČA, S. – JELOVINA, D. 1976: Starohrvatska baština. Zagreb.
- HAVLÍK, L. E. 1970: Učitelé-křesťané z Vlach i z Řecka a z Němce. In: Sborník Josefu Poulíkovi k šedesátinám. Brno, s. 117–120.
- HENSEL, W. 1985: Z problematyki badań nad wczesnośredniowieczną Wenecją – aspekt słowiański. Folia Praehistorica Posnaniensia 1, s. 109–115.

- HRUBÝ, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště „Na valách“. Praha.
- CHARVÁT, P. 1986: Velká Morava a koptský Egypt. Pam. Arch. 7, s. 5–17.
- CHARVÁT, P. 1998: Dálkový obchod v raně středověké Evropě (7. – 10. století). Brno.
- KOŽIAK, R. 2006: Christianizácia Avarov a Slovanov na strednom Dunaji. In: Svätec a jeho funkcie v spoločnosti I. Bratislava, s. 121–147.
- LECIEJEWICZ, L. 1997: Great Moravia and Venice in the 9<sup>th</sup> century. In: Central Europe in 8<sup>th</sup> – 10<sup>th</sup> Centuries. Bratislava, s. 15–120.
- LEWICKI, T. 1967: Uwagi o niektórych wczesnośredniowiecznych węgierskich drogach handlowych. Slavia Ant. 14, s. 15–29.
- MCCORMICK, M. 2007: Where do trading towns come from? Venice in the 9<sup>th</sup> Century. Early medieval Venice and the northern *em-  
poria*. In: Henning, J. (ed.): Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium. Vol. I. Berlin – New York, s. 41–68.
- MEIER, M. 2009: Justinián. Život a vláda východořímskeho cisára. Červený Kostelec.
- MMFH 1967: Magnae Moraviae fontes historici II. Brno.
- MMFH 1969: Magnae Moraviae fontes historici III. Brno.
- MÚCSKA, V. 2006: Cirkev a pápežstvo v ranom stredoveku (313 – polovica 11. stor.). In: Múcska, V. – Daniš, M. – Ševčíková, Z.: Dejiny európskeho stredoveku. I. Raný stredovek (od 5. storočia do polovice 11. storočia). Prešov, s. 270–331.
- OSTROGORSKI, G. 1967: Dzieje Bizancium. Warszawa.
- PAULINY, J. 1999: Arabské správy o Slovanoch (9. – 12. storočie). Bratislava.
- PIETA, K. – RUTTKAY, A. 2007: Bojná – mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. Predbežná správa. In: Pieta, K. – Ruttkay, A. – Ruttkay, M. (ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra, s. 21–70.
- POULÍK, J. 1963: Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích. Praha.
- POULÍK, J. 1975: Sídlo a pevnost knížat velkomoravských. Praha.
- PRIJATELJ, K. 1954: Skulpture s ljudskim linkom iz starohrvatskog doba. Star. Prosv. III. ser. Sv. 3, s. 65–91.
- PROFANTOVÁ, N. 2003: Mikulčice – pohřebiště u 6. kostela: pokus o chronologické a sociální zhodnocení. In: Profantová, N. – Kavanová, B.: Mikulčice. Pohřebiště u 6. a 12. kostela. Brno, s. 7–209.
- RATKOŠ, P. 1968: Pramene k dejinám Velkej Moravy. Bratislava.
- SVOBODA, B. 1953: poklad byzantského kovotepce v Zemianském Vrbovku. Pam. Arch. 44, s. 33–108.
- ŠKOVIERA, A. 2008: Vyhnanie Metodových učeníkov z Velkej Moravy. In: Význam kultúrneho dedičstva Sv. Cyrila a Metoda pre Európu. Nitra, s. 33 – 57.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 1975: Bratislavský hrad v 9. – 12. storočí. Bratislava.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 1990: Príspevok k počiatkom včasnostredovekej sakrálnej architektúry na Slovensku. In: Galuška, L. (zost.): Staroměstská výroci. Brno, s. 43–55.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 2001: Architektúra Velkej Moravy v európskom kontexte. In: Velká Morava medzi východom a západom. Bratislava, s. 397–406.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, T. 2004: k vývoju šperku adriatickej a stredodunajskej oblasti v prvej polovici 9. storočia. In: Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra, s. 389–395.
- TAVANO, S. 1972: Scultura paleocristiana e altomediovale in Aquileia. Arh. Vestnik 23, s. 234–256.
- TORP, H. 2006: Il Tempietto Longobardo. La capella palatina di Cividale. Cividale del Friuli.
- TŮMA, O. 1985: Great Moravia's Trade Contacts with the Eastern Mediterranean and the Mediating Role of Venice. Byzantinoslavica 46, s. 67–77.
- TŮMA, O. 1986a: Obchodní styky Benátek s Byzancí v 9. až 12. století. Fakta, problémy, výhledy. Československý Časopis Hist. 34, s. 727–738.
- TŮMA, O. 1986b: Obchodní styky Benátek s Byzancí v 9. až 12. století. Fakta, problémy, výhledy (dokončení). Československý Časopis Hist. 34, s. 875–887.
- VAVŘÍNEK, V. 1963: Předcyrilometodějské misie na Velké Moravě. Slavia 32, s. 465–480.
- VAVŘÍNEK, V. 1978: Antické tradice na Velké Moravě. Listy filologické 101, s. 129–139.
- VÍTKOVÁ-KLÍMOVÁ, D. 1983: Architektonická stavba výzdoby na velkomoravských gombicích. Arch. Rozh. 35, s. 253–273.
- WASILEWSKI, T. 1980: Wenecja a Słowianie. Słownik starożytności słowiańskich. Tom 6/II. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, s. 370–372.
- WERNER, J. 1974: Nomadische Gürtel bei Persern, Byzantiner und Langobarden. In: La civiltà dei Longobardi in Europa. Roma, s. 109–155.
- WIELOWIEJSKI, J. 1980: Główny szlak bursztynowy w czasach cesarstwa rzymskiego. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- ZAGIBA, F. 1966: Die christliche Mission bei den Slawen. In: Grossmähren. Wien, s. 19–28.

## NORDADRIA – EINE DER MÖGLICHEN INSPIRATIONSQUELLEN VOM KUNSTHANDWERK DER MITTELDANUBISCHEN SLAWEN

VLADIMÍR TURČAN

Das Mitteldonaugebiet war schon seit der Vorzeit imstande, fremde Kulturelemente anzunehmen, die dank verschiedenen Impulsen und auf unterschiedlichen Wegen hergelangt sind. Am wichtigsten unter ihnen war die Bernsteinstraße, die die Verbindung mit dem Mediterrangebiet vermittelt hat. Nach der Landnahme im 5. – 6. Jahrhundert konnten die Slawen das kulturelle Potential der Bernsteinstraße nicht verwerten. Nach dem Zerfall des Awarischen Khaganats und Entstehung des Großmährischen Reichs erblühte auch die Verbindung zu adriatischem Gebiet und Norditalien. Dies äußerte sich in der Teilnahme der Missionäre aus „Vlachy“ (altslawische Bezeichnung für Italien) an der Christianisierung der mitteldanubischen Slawen sowie in der Kultur- und Handelssphäre. Die dominante Rolle im Mittelmeerhandel spielte in jener Zeit Venedig. Es ist nicht auszuschließen, dass wenigstens ein Teil der Artefakte von byzantinischer bzw. orientalischer Provenienz, die im großmährischen Milieu gefunden wurden, auf dieses Gebiet gerade über Venedig gelangt ist. Der vorliegende Artikel verweist auf eine frappante Ähnlichkeit zwischen den vergoldeten Plaketten aus dem Burgwall Bojná und der Verzierung auf dem Callisto-Baptisterium in Cividale del Friuli. Eine Ähnlichkeit beobachtet man auch in der Verzierung der getriebenen hohlen großmährischen Knöpfe (ein Lamm mit nach hinten gedrehtem Kopf, Vögel mit einem Tropfen im Schnabel, herzförmiger Mäander), zu denen wir auf Steinbildhauarbeiten im adriatischen Gebiet Analogien finden.

---

*Vladimír Turčan*  
*Archeologické múzeum SNM*  
*Žižkova 12*  
*P. O. BOX 13*  
*810 06 Bratislava 16*  
*turcan@snm.sk*